

Son Çocukluk Döneminde Benlik Saygısı ve Umut¹

Öğr. Gör. Selcen AKUYSAL AYDOĞAN

Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
İÖ. Bölümü, Okulöncesi Eğitimi ABD.
sakuyisal@adu.edu.tr

Doç. Dr. Mehmet ENGİN DENİZ

Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü, P.D.R. ABD.
engindeniz@selcuk.edu.tr

Özet

Bu araştırma, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından değişip değişmediğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Aydın il merkezinde bulunan 6 okuldan toplam 820 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesinde Piers-Harris (1964) tarafından geliştirilen ve Öner (1996) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği” ve umut düzeylerinin belirlenmesinde ise Snyder ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen, Atik ve Kemer (2009) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Çocuklarda Umut Ölçeği (ÇUÖ) kullanılmıştır. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik saygısı ve umut düzeylerinin arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla bağımsız gruplar t testi ve Anova, benlik saygısı ve umut düzeylerinin arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ise korelasyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmada, elde edilen bulgular ışığında, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik saygısı ve umut düzeylerinin sınıf (6.,7. ve 8.), cinsiyet (kız, erkek) değişkenlerine göre aralarında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik saygısı ile umut düzeylerinde arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: benlik saygısı, umut, ilköğretim II. kademe

Self-Esteem and Hope in Late Childhood Period

Abstract

This research aims to put forth the relationship between the level of hope and self-esteem of elementary school second level students in terms of gender and class. The research group consists 820 elementary school students from six schools in the city center of Aydın. “Piers-Harris Children in Self-Concept Scale” developed by Piers-Harris (1964) an adopted to Turkish by Öner (1996) was used to determine students self-esteem. Meanwhile to determine hope levels “Hope Scale of Children” developed by Snyder and colleagues (1997) and adopted to Turkish by Atik and Kemer (2009) was used. Independent sample t-test and ANOVA was used in order to test whether the difference between the second stage elementary students’ self-esteem and hope level is meaningful or not and the correlation analysis was used in order to examine the relationship between self-esteem and hope levels. The finding of the research show that there isn’t any significant difference in terms of grade (6th, 7th, 8th), gender (female, male). There is a positive correlation between the second stage elementary students’ self-esteem and hope levels.

Key Words: self- esteem, hope, elementary school (second level)

¹ Bu çalışma birinci yazarın, Doç. Dr. M. Engin DENİZ’in danışmanlığında tamamladığı “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Umut ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Gelişim psikologlarına göre ilköğretim II. kademe ve orta öğretimdeki öğrenciler ergenlik döneminde kabul edilir. Ergenlik psikojisinde ergenlik çağı için kesin bir yaş dilimi verilmemekle beraber, kızlar için 13-18, erkekler için 12-21 yaş sınırını içinde tanımlanmaktadır (Onur, 2008). Ergenlik çağında kişinin yetişkin olma yolunda kimlik kazanması beklenir ki; bu durum ergeni zaman zaman bir kimlik karmaşasına sürükler (Kulaksızoğlu,2001). Ergenliğin psikolojik ve sosyal çalışmalarının önemli bir bölümünü, kişinin birey olarak kim olduğunu keşfetmesi oluşturur. Erik Erikson'a göre ergenler kimlik bunalımı, kimlik oluşumu ile kimlik karmaşası arasındaki çatışmayı çözmelidirler. Erikson kişinin kimliğini sorgulamasının insanın temel bir gereksinimi olduğunu vurgulamıştır (Erikson,1994).

Kişiliği ve davranışları etkileyen faktörlerden biri de benliktir. Benlik bireyin kendi kendini görüş ve kavramasıdır. Bu yönden benlik, kişiliğin öznel yanını oluşturur. Benlik, kişi doğduğu andan itibaren başından geçen sayısız olaylar ve çevresindeki kişilerin etkisiyle yavaş yavaş oluşur, acı ve tatlı birçok yaşantılar sonunda öğrenilen ve her an gelişmeye devam eden bir kavramdır (Burger, 2006).

Benlik kavramı ya da benlik bilinci kendimizle ilgili bütün düşünceler, algılamalar, duygular ve değerlendirmelerin tümünün etkileşiminden doğan genel bir algıdır. Benlik; “Ben neyim?”, “Ben ne yapabilirim?”, “Benim için neler değerlidir?”, “Hayatta ne istiyorum?” sorularının yanıtlarını içermektedir (Yeşilyaprak, 2004; Rosenberg, 1965). Benlik kavramının, beğenilip benimsenmesi benlik saygısını (self esteem) oluşturur. Benlik saygısı, “kişinin kendisini değerlendirmesi sonucu ulaştığı, benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur”. Kişinin kendini beğenmesi ve kendi benliğine saygı duyması için üstün niteliklere sahip olması gerekmez. Çünkü benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı ya da üstün görmeden kendinden memnun olma durumudur. Kendini değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer bulmaktır. Benlik saygısı, kendini olduğu gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir (Chrzanowski, 1981; Kuzgun, 2000; Yörükoğlu, 2000).

Kişinin benlik saygısı gibi olumlu duygularından biri de umuttur. Miller (1985), umut kavramını duygu, beklenti ve istek olarak ele almakta ve umudun insan yaşamının içgüdüsel bir ögesi olduğunu, bireyleri incinmekten koruyarak potansiyellerini göstermelerini kolaylaştırdığını belirtmektedir. Snyder'a göre ise umut bireyin amaçlarını, “harekete geçme güdüsü (agency)” ve “o amaçlara ulaşma yolları (pathways)” ile birlikte düşünme süreci olarak tanımlanmıştır (Snyder & Lopez, 2007). Umut, amaca yönelik karar verme, bu amaca ulaşmak için yollar planlama ve kendini güdüleyerek planladığı bu yolları kullanmaya ilişkin kişinin algıladığı kapasitesinin bilişsel yapısıdır diye de tanımlanmaktadır (Irving, Snyder & Crowson, 1998; Snyder, Harris, Anderson, Holleran, Irving, Sigmon, Yoshinobu, Gibb, June, Charyle, 1991). İnsan yaşamı için önemli olan umut, anlık zorluklarla baş edebilme ve kederi üstünden atabilmede, insana güç veren iyileştirici bir etken olarak algılanmaktadır (Öz, 2004).

Yaşamın önemli bir parçasını oluşturan ergenlik çağının sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi, bireyi geleceğe ve hayata hazırlamada önemli rol oynamaktadır. Bu süreçte kişinin sağlıklı ruh halinde olabilmesi için kendisine değer, önem vermesi, bununla birlikte bulunduğu durumda problemleri çözebilecek başarıyı kendisinde görebilmesi gerekmektedir. Bu anlamda büyük umutlara sahip olanlar, olumlu duygusal yaşantılara ve amaç peşinde olmaktan ileri gelen başarı hikâyelerinden kaynaklanan tat duyusuna sahipken, düşük umutları olanlar olumsuz duygu yaşantılarına ve amaçları peşindeyken başarısızlıklarından kaynaklanan duygusal boşluk hissine sahiptirler (Snyder, 1996).

Ergenlerin kendisi ve gelecek hakkındaki görüşleri ile ilgili bulgular, umut dolu düşünce yapısının; edinilmiş beceri, öz saygı ve kendine değer verme ile pozitif (Marques, Lopez & Pais-Ribeiro, 2009), depresyon belirtileri ile negatif bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır (Snyder vd., 1997). Araştırmacılar umut düzeyinin düşük olmasının depresyon belirtilerini yordadığını belirtmişlerdir (Chang & DeSimone, 2001). Başka bir bulgu, umut düzeyi yüksek olan çocuklar, ergenler (Snyder vd., 1997) ve genç yetişkinlerin (Snyder, Harris vd., 1991) kendilerine dönük olumlu düşüncelere sahip olmalarıdır.

Ergenlerin geleceğe yönelik görüşlerine bakıldığında ise, umut düzeyi yüksek olanların daha iyimser olduğu, hedeflere ulaşmaya çabalarırken başarıya daha çok odaklandıkları, yaşama dair birçok amaç geliştirdikleri ve kendilerini ortaya çıkabilecek problemleri çözme yetisine sahip birer birey olarak algıladıkları söylenebilir (Kashdan vd., 2002). Aynı şekilde, son zamanlarda yapılan bir çalışma yüksek düzeyde umuda sahip olmanın yaşamda daha amaçlı olma ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Green, Oades & Grant, 2006).

İlköğretim II. kademe dönemindeki bireylerin ergenlik döneminde olduğu ve bu dönemin kritik bir dönem olduğu düşünülürse, olumlu yaşantıların ve bireyin kendine bakış açısının etkili olmasından dolayı benlik saygısı ve umut düzeylerinin incelenmesi gerekli ve önemli görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Tarama modellenli araştırmalar, sosyolojik ve psikolojik değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkiyi temel alan, mevcut durumu betimlemeye ve ya özetlemeye çalışan araştırmalardır (Wiersma, 1985). Araştırmanın bağımlı değişkeni ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik saygısı ve umut düzeyleri, bağımsız değişkenleri ise sınıf ve cinsiyettir. Bu araştırmada ilköğretim II. kademe öğrencilerinin benlik saygısı ve umut düzeylerinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve benlik saygısı düzeyleri ile umut düzeyleri arasındaki ilişki derecesini belirlemek amacıyla veriler toplanmıştır.

Çalışma Evreni ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın genel evrenini Aydın il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören yaş grubu 12-14 olan 75.449 öğrencidir.

Bu bağlamda araştırmanın örneklemini, Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yapmış olduğu ekonomik düzeylere göre gruplandırılmış okulların listesinden faydalanılarak, iki tanesi alt-sosyo ekonomik düzeyde, iki tanesi orta sosyo-ekonomik düzeyde, iki tanesi de üst sosyo-ekonomik düzeyde olmak üzere 6., 7. ve 8. sınıf seviyelerinde öğrenim görmekte olan 820 öğrenci oluşturmuştur. Aydın İli merkezinde bulunan devlet okullarından toplam altı tane ilköğretim okulu basit rastgele örnekleme yoluyla seçilmiştir. Basit tesadüfi örneklemede evreni oluşturan her elemanın örneğe girme şansı eşittir. Dolayısıyla hesaplamalarda da her elemana verilecek ağırlık aynıdır (Arıkan, 2004). Uygulamada bütün okullar listelenmiş ve listeden rastgele seçilmiştir. Seçilen bu okulların her birine gidilerek okul müdürleriyle görüşülmüş, alınan izinler gösterilerek araştırmanın amacı ve yapılacak işlemler hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmacı ve okullardaki rehber öğretmenler 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine, Mayıs-2009 tarihinde ölçekleri uygulamışlardır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında, Öner (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan "Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği", Atik ve Kemer (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuklarda Umut Ölçeği (ÇUÖ)" ve araştırmacı tarafından düzenlenen "Kişisel Bilgi Formu"ndan yararlanılmıştır.

Piers-Harris Çocuklarda Öz-kavramı Ölçeği

Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesinde Öner (1996) tarafından Türkçeye uyarlama çalışmaları yapılan "Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği" (Piers-Harris Children's Self-Concept Scale) kullanılmıştır. 9-16 yaşlar arasındaki gruplara uygulanan ölçek 80 maddeden oluşmaktadır. Ölçek öğrencilerin kendilerine (öz'üne) yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlar. Bu ölçek çocuklarda öz kavramı ya da benlik anlayışının gelişimini, boyutlarını, kişilik ve çevre öğeleriyle olan ilişkilerini araştırma ve belirlemede kullanılır. Ölçek

mutluluk, kaygı, popülerite, uyum ve davranış, fiziksel görünüm, zihinsel ve okul durumu olmak üzere altı alt boyutu içermektedir. Ölçekte sorulan sorulara evet ya da hayır diye cevap verilmektedir. Yürütülen çalışmada öğrenciler bu ölçeği ortalama 35 dakikada cevaplandırmışlardır.

Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 0'dır. Yüksek puan olumlu benlik saygısını, düşük puan ise olumsuz benlik saygısını ifade eder.

Çocuklarda Umut Ölçeği (ÇUÖ)

Öğrencilerin umut düzeyleri ise “Çocuklarda Umut Ölçeği (ÇUÖ)” ile belirlenmiştir. Türkçe uyarlaması Atik ve Kemer (2009) tarafından yapılan Çocuklarda Umut Ölçeği (ÇUÖ) Snyder ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilmiştir. “Amaca ulaşma yolları” (pathways) ve “amaca güdülenme” (agency) olmak üzere iki boyuttan oluşan bir ölçektir. ÇUÖ, 8-16 yaş arası çocuklarda kullanılabilir. Toplamda 6 maddeden oluşan ölçek, likert tipi derecelemeye uygun olarak; “Hiçbir Zaman=1, Nadiren=2, Bazen=3, Sık sık=4, Çoğu Zaman=5 ve Her Zaman=6” şeklinde derecelenmektedir. Ölçeğin puanlanması her bir maddeden alınan puanın toplanmasıyla yapılırken, ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 36, en düşük puan 6'dır. Ölçekteki tek sayılı maddeler amaca güdülenme boyutunu, çift sayılı maddelerse amaca ulaşma yolları boyutunu oluşturmaktadır. Snyder ve arkadaşları (1997), umudun bu iki alt boyutun toplamından oluştuğunu, fakat bu alt boyutların ayrı boyutlar olarak kullanılmaması gerektiğini ve bundan dolayı da sadece toplam ölçek için iç tutarlılık katsayısının hesaplanmasının uygun olacağını belirtmişlerdir. Tüm ölçeğe ilişkin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı, farklı örneklem için, .72 ve .86 arasında değişmektedir (Atik ve Kemer, 2009). Öğrenciler bu ölçeği ortalama 10 dakikada cevaplandırmışlardır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanarak örneklem grubunun demografik değişkenlerinin belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu formda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, anne ve babalarının çalışma durumları ve meslekleri, anne ve babalarının eğitim düzeyleri, aylık gelirleri, kardeş sayısı, kardeş sırası ve okulöncesi eğitimi alma durumlarına ilişkin sorular sorulmuştur.

İşlem

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ve Çocuklarda Umut Ölçeği Aydın il merkezindeki 6 ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 6., 7. ve 8. sınıflar olmak üzere toplam 820 öğrenciye uygulanmıştır. Ekonomik durumu alt düzeyde olan bir ilköğretim okulunda rehber öğretmenleri yurt dışında olduğu ve sadece rehber öğretmenlerle birlikte ölçeğin uygulanmasına izin verildiği için 8. sınıf öğrencilerine uygulanılamamıştır. Kişisel bilgi formu ve ölçekler öğrencilere aynı anda verilmiştir. Uygulama bir ders saati sürmüştür. Daha sonra uygulanan ölçekler üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizler SPSS Windows programı ile gerçekleştirilmiştir. İlköğretim II. kademeye devam eden öğrencilerin benlik saygısı ve umut düzeylerinin değişkeni açısından karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. İlköğretim II. kademeye devam eden öğrencilerin benlik saygısı ve umut düzeylerinin sınıf değişkenine göre incelenmesinde ise tek yönlü varyans analizi (anova) kullanılmıştır. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin arasındaki ilişki tespit etmek amacıyla da Korelasyon kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2004). Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından toplanan bulgular ve benlik saygısı ile umut düzeylerinin arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla toplanan bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Eğitim Aldığı Sınıf Değişkenine Göre İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine ait ANOVA Sonuçları

	Sınıf	N	\bar{X}	ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Farkın kaynağı
Mutluluk	6	307	9.48	3.016	Gruplar arası	25.468	2	12.734		
	7	318	9.09	3.121	Gruplar içi	7727.634	817	9.459	1.346	
	8	195	9.19	3.091	Toplam	7753.102	819			
Kaygı	6	307	7.53	2.732	Gruplar arası	50.609	2	25.304		
	7	318	6.96	2.662	Gruplar içi	5948.137	817	7.280	3.476*	6-7
	8	195	7.26	2.701	Toplam	5998.745	819			
Popülerite	6	307	8.57	2.403	Gruplar arası	5.910	2	2.955		
	7	318	8.69	2.237	Gruplar içi	4370.499	817	5.349	.552	
	8	195	8.78	2.288	Toplam	4376.410	819			
Uyum ve davranış	6	307	12.02	2.943	Gruplar arası	45.345	2	22.672		
	7	318	11.59	2.910	Gruplar içi	6994.093	817	8.561	2.648	
	8	195	11.48	2.924	Toplam	7039.438	819			
Fiziksel görünüm	6	307	6.50	1.882	Gruplar arası	1.461	2	.731		
	7	318	6.47	1.964	Gruplar içi	2972.583	817	3.638	.201	
	8	195	6.39	1.850	Toplam	2974.044	819			
Zihinsel ve okul durumu	6	307	5.39	1.461	Gruplar arası	23.287	2	11.644		
	7	318	5.12	1.556	Gruplar içi	1881.653	817	2.303	5.056*	6-8
	8	195	4.97	1.539	Toplam	1904.940	819			
Benlik saygısı toplam	6	307	58.46	11.448	Gruplar arası	596.842	2	298.421		
	7	318	56.62	11.300	Gruplar içi	106102.968	817	129.869	2.298	
	8	195	56.87	11.468	Toplam	106699.10	819			

* p< .05

Tablo 1’de ilköğretim II. kademe öğrencilerinin Özkavram Ölçeği; mutluluk, kaygı, popülerite, uyum ve davranış, fiziksel görünüm, zihinsel ve okul durumu alt boyutları, benlik saygısı düzeylerinin eğitim gördükleri sınıfa göre ANOVA sonuçları verilmiştir. Yapılan analiz sonuçları, öğrencilerin kaygı ve zihinsel-okul durumu alt boyutlarında eğitim aldıkları sınıfa göre anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir (p< .05). Başka bir deyişle ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kaygı ve zihinsel-okul durumları, eğitim aldıkları sınıflarına göre değişmektedir. Sınıflar arasındaki farkların

hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Buna göre, kaygı alt boyutunda, 6. sınıf öğrencilerinin kaygı ortalamalarının ($\bar{x} = 7.53$), 7. sınıftaki öğrencilerinin ortalamalarının ise ($\bar{x} = 6.96$) olduğu görülmektedir. Yüksek puan ortalamasının düşük kaygıyı ifade ettiği düşünülecek olursa, 6. sınıf öğrencilerinin kaygı oranlarının 7. sınıf öğrencilerinin kaygı oranlarından daha düşük olduğu söylenebilir. Zihinsel ve okul durumu alt boyutu incelendiğinde, 8. sınıf öğrencilerinin zihinsel ve okul durumları, 6. sınıf öğrencilerinin zihinsel ve okul durumlarından daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Eğitim Aldığı Sınıf Değişkenine Göre İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Umut Düzeylerine ait ANOVA Sonuçları

	Sınıf	n	\bar{X}	ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Umut Düzeyleri	6	307	27.61	5.778	Gruplar arası	20.571	2	10.285	.357	.700
	7	318	27.51	5.154	Gruplar içi	23505.678	817	28.771		
Toplam	8	195	27.92	5.008	Toplam	23526.249	819			

Tablo incelendiğinde ilköğretim II. kademe öğrencilerinin sınıf değişkenine göre umut düzeyi toplam puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Bir başka ifade ile 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin umut düzeyleri farklılaşmamaktadır.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine ilişkin t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t
Mutluluk	Kız	381	9.23	3.231	818	-.213
	Erkek	439	9.28	2.939		
Kaygı	Kız	381	6.89	2.605	818	-3.472*
	Erkek	439	7.55	2.758		
Popülerite	Kız	381	8.76	2.357	818	1.076
	Erkek	439	8.59	2.270		
Uyum ve davranış	Kız	381	12.03	3.005	818	2.750*
	Erkek	439	11.46	2.843		
Fiziksel görünüm	Kız	381	6.37	1.983	818	-1.305
	Erkek	439	6.54	1.833		
Zihinsel ve okul durumu	Kız	381	5.38	1.534	818	3.469*
	Erkek	439	5.02	1.497		
Benlik saygısı toplam	Kız	381	57.79	11.892	818	.980
	Erkek	439	57.00	10.982		

*P < .05

Tablo 3'de kız ve erkek öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine ilişkin t-testi sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan t-testi sonuçlarına bakıldığında kız ve erkek öğrencilerinin Öz-kavram Ölçeği mutluluk, popülerite, fiziksel görünüm, benlik saygısı toplam puan ortalamalarının arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı görülmüştür. kaygı, uyum ve davranış, zihinsel ve okul durumu alt boyutlarında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kaygı alt boyut puan ortalamaları $\bar{x} = 7.55$ iken kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{x} = 6.89$ 'dur. Yüksek puan ortalamasının düşük kaygıyı ifade ettiği düşünülerek, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok kaygılı oldukları düşünülebilir. Uyum ve davranış alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında ise kız öğrencilerinin puan ortalamasının 12.03, erkek öğrencilerin puan

ortalamasının ise 11.46 olduğu görülecektir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki puan ortalamalarının farkına bakılarak, kızların erkeklere göre uyumlu davranışlarda bulunma algılarının daha yüksek olduğunu söylemek olasıdır. Zihinsel ve okul başarı durumu alt boyutta ise kız öğrencilerin 5.38, erkek öğrencilerin 5.02 puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerinin kendilerini, erkek öğrencilere göre zihinsel ve okul durumlarında daha başarılı algıladıkları söylenebilir.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkenine Göre İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Umut Düzeylerine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t
Umut Düzeyleri Toplam	Kız	381	27.95	5.399	818	1.502
	Erkek	439	27.38	5.317		

*P < .05

Tablo 4'de kız ve erkek öğrencilerinin umut düzeylerine ilişkin t-testi sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan t-testi sonuçlarına bakıldığında umut düzeyleri toplam puan ortalamalarının arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu durum kız ve erkek öğrencilerin umut düzeylerinin cinsiyetlerine göre değişmediğini göstermektedir.

Tablo 5. İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Saygısı Alt Toplam Puanları İle Umut Düzeyleri Toplam Puanları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Korelasyon Matrisi

	Umut Düzeyi	Mutluluk	Kaygı	Popülerite	Uyum ve Davranış	Fiziksel Görünüm	Zihinsel ve Okul Durumu	Toplam Benlik Saygısı
Umut Düzeyi	1							
Mutluluk	,429*	1						
Kaygı	,291*	,663*	1					
Popülerite	,392*	,547*	,407*	1				
Uyum ve Davranış	,255*	,564*	,513*	,357*	1			
Fiziksel Görünüm	,311*	,428*	,260*	,477*	,223*	1		
Zihinsel ve Okul Durumu	,417*	,370*	,320*	,455*	,322*	,407*	1	
Toplam Benlik Saygısı	,477*	,842*	,726*	,747*	,747*	,578*	,585*	1

Tablo 5 incelendiğinde ilköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ile mutluluk alt boyut arasında .429, umut ile kaygı arasında .291, umut ile popülerite arasında .392, umut ile uyum ve davranış arasında .255, umut ile fiziksel görünüm arasında .311, umut ile zihinsel ve okul durumu arasında .417, benlik saygısı ve umut düzeyleri arasında .477 düzeyinde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri yükseldikçe, umut düzeyleri de yükselmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen bulguya göre, ilköğretim II. kademeye devam eden öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin sınıf (6, 7, 8) değişkenine göre, kaygı alt boyutunda, puan ortalamaları arasında 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin, 7 sınıflar lehine, zihinsel ve okul durumu alt boyutunda puan ortalamaları arasında ise 6. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerine göre, 6. sınıflar lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Umud düzeyleri incelendiğinde ise 6, 7, 8. sınıflar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Mullis, Mullis ve Normandin (1992) 14-19 yaşlarında 270 ergenin benlik saygısı düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda benlik saygısının yaşla birlikte arttığı bulunmuştur. Ortaokuldan liseye geçiş döneminin benlik saygısı açısından en kritik dönem olduğu belirtilmiştir. Brack, Orr and Ingersoll (1987) 6, 8, 10, 12. sınıflarda eğitim alan öğrencilerin benlik saygısının yaşla değil de zekâyla ilişkisinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmanın elde edilen diğer bir bulgu ise ilköğretim II. kademeye devam eden öğrencilerin benlik saygısı kaygı, uyum ve davranış, zihinsel ve okul durumu alt boyutlarında kız ve erkek öğrencilerinin arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğudur. Puan ortalamaları incelendiğinde kaygı alt boyutunda yüksek puan ortalamasının düşük kaygıyı ifade etmesi, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok kaygılı olduklarını göstermektedir. Uyum ve davranış alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında ise kız öğrencilerinin puan ortalamasının 12.03, erkek öğrencilerin puan ortalamasının ise 11.46 olduğu görülecektir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki puan ortalamalarının farkına bakılarak, kızların erkeklere göre uyumlu davranışlarda bulunma algılarının daha yüksek olduğunu söylemek olasıdır. Zihinsel ve okul başarı durumları alt boyutta ise kız öğrencilerin 5.38, erkek öğrencilerin 5.02 puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerinin kendilerini, erkek öğrencilere göre zihinsel ve okul durumlarında daha başarılı algıladıkları söylenebilir. Umud düzeyleri incelendiğinde kız (=27.95) ve erkek (=27.38) öğrencilerin umut puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Umud ölçeğinden alınabilecek en düşük puanın 6, en yüksek puanın 36 olduğu düşünülecek olursa ilköğretim II. kademe kız ve erkek öğrencilerinin yüksek sayılabilecek bir umud düzeyine sahip oldukları düşünülebilir.

Ülkemizde ilköğretim 6 sınıf öğrencileri ortalama 12, 7. sınıf öğrencileri ortalama 13 ve 8. sınıf öğrencileri ortalama 14 yaş grubundadırlar. Bu yaş grubu ergenlik dönemi ile örtüşmektedir. Ergenlik dönemi için kesin bir yaş grubundan bahsetmek mümkün değildir ancak ülkemizde kızlarda 10-12, erkeklerde 12-14 yaşlarında başladığı kabul edilebilir (Köknel, 1970). Ergenlik bir bunalım çağı olarak adlandırılır ve ergen ne tam bir çocuk ne de tam bir yetişkindir. Fiziksel değişikliklerin yanı sıra psikolojik değişikliklerinde olduğu, çevresine özellikle de ailesine karşı eylemler, duygusal taşkınlıklar ve tedirginlik halleri görülebilir. Bu araştırmaya katılan kız öğrencilerinin erkek öğrencilerden daha önce ergenlik dönemine girdikleri ve bu dönemin problemlerini ve çatışmalarını erkek öğrencilerden daha erken atlattıkları, ilköğretim II. kademeye geldiklerinde kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha uyumlu davranışlar sergiledikleri ve akademik başarılarının daha yüksek olduğunu ifade etmeleri ile ilişkilendirilebilir.

Göktaş'ın (2008) yaptığı çalışmada kız öğrencilerin akademik benlik saygısı puan ortalamalarının, erkek öğrencilerin akademik puan ortalamaları arasında kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur.

Yapılan bu çalışmada toplam benlik saygısı puanlarında kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, Kılıç Duran'ın (2007) yaptığı araştırmada benlik saygısı ve cinsiyet arasındaki ilişki karşılaştırıldığında, kızlar lehine anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kılıç Duran'ın (2007) yaptığı çalışmada benlik saygısı ile cinsiyet arasındaki ilişki karşılaştırıldığında kızlar lehine anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Brack, Orr & Ingersoll (1987) 6, 8, 10, 12. sınıflarda eğitim alan kız öğrencilerinin erkek öğrencilerden daha düşük benlik saygısı puanları elde ettikleri tespit edilmiştir. Ceylan'ın (2009) ilköğretim 4. ve 5. sınıflarla yaptığı çalışmasında da kız ve erkek öğrencilerin benlik kavramı puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda tespit edilen bu farklı sonuçlar cinsiyetin benlik saygısı üzerinde etkili olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya ulaşılamadığını düşündürmektedir.

Araştırmadan elde edilen en son bulgu ise ilköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ile mutluluk alt boyut arasında .429, umut ile kaygı arasında .291, umut ile popülerite arasında .392, umut ile uyum ve davranış arasında .255, umut ile fiziksel görünüm arasında .311, umut ile zihinsel ve okul durumu arasında .417, benlik saygısı ve umut düzeyleri arasında .477 düzeyinde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğudur. Başka bir ifadeyle öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri yükseldikçe, umut düzeyleri de yükselmektedir.

Abdel Khaleki & Snyder'ın (2007) Kuveyt koleji öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada iyimserlik, yaşam memnuniyeti, özsaygı ve dışadönük ile umut arasında pozitif bir ilişki bulunurken, endişe ve kötümserlik ile umut arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Duygusal etkilenirlik üzerine yapılan araştırmalar, kişilerin olumlu ve olumsuz duyguları yaşama derecesini etkileyen kararlı bireysel farklılıkları belirlemiştir. Olumlu duyuş düzeyi yüksek olanların aktif, hoşnut ve yaşamlarında doyuma ulaşmış oldukları görülür. Olumsuz duyuş düzeyi yüksek olanlar ise sıklıkla öfke, suçluluk ve üzüntü duyarlar. Birkaç kişilik değişkeni ise mutlulukla ilişkili bulunmuştur. Batı toplumlarında doyum bir özsaygı sorunudur. Özsaygısı yüksek kişiler düşük kişilere oranla kendilerinden ve yaşamlarından daha hoşnut ve umutludurlar (Burger, 2006).

ÖNERİLER

Öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri ile umut düzeyleri arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğu düşünülerek, ilköğretim öğrencilerinin benlik saygısı ve umut düzeylerini yükseltmek amacıyla, bu öğrencilere bireysel ve grup destekli rehberlik hizmetleri verilebilir.

Ergenlik döneminde olan çocukların gelişimleri konusunda ve onların benlik saygısı ve umut düzeylerini yükseltmek için ailelere destekliyi eğitim seminerleri verilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdel-Khaleki, A. & Snyder, C. Y. (2007). Correlates an predictors of an Arabic translation of the Snyder Hope Scale. *The Journal of Positive Psychology*, October, 2(4), 228–235.
- Atık, G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda umut ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *İlköğretimonline* 8(2), 379–390.
- Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: Asil Yayın.
- Brack, C. J., Orr, D. P. & Ingersoll, G. (1988). Pubertal maturation and adolescent self-esteem. *Journal of Adolescent Health Care*, Vol: 9, 280–285.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. Çev: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu. Kaknüs Yayıncılık, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ceylan, R. (2009). Çocukların benlik kavramları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34(361), 6–12.
- Chrzanowski, G. (1981). The Genesis And Nature of Self Esteem. *American Journal of Psychotherapy*, 35(1), 38–46.
- Chang, E. C., & DeSimone, S. L. (2001). The Influence of Hope on Appraisals, Coping, and Dysphoria: A Test of Hope Theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 20, 117–129.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity: Youth And Crisis*. Norton Company, Newyork.
- Göktaş, M. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik benlik saygısı düzeyleri ile ders başarıları arasındaki ilişki*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Programları ve Öğretimi ABD.

- Irving, L. M. , Snyder, C. R. & Crowson, J. J. (1998). Hoping and coping with cancer by college women. *Personality & Individual Differences*, 66(2), 195-214.
- Kılıç Duran, Ş. (2007). 9, 10, 11 yaşındaki çocukların zihinsel gelişim ve benlik saygısına ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe A.B.D.
- Köknel, Ö. (1970). *Türk toplumunda bugünün gençliği*. Bozak Matbaası, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Marques, S. C., Lopez, S.J., & Pais-Ribeiro, L. (2009). "Building Hope for the Future": A Program to Foster Strengths in Middle-School Students. *J. Happiness Stud*, DOI 10.1007/s10902-009-9180-3.
- Miller, J. F. (1985). Hope doesn't necessary spring eternal sometimes it has to be carefully mined and channeled. *American Journal of Nursing*, 85, 22 – 25.
- Mullis, A. K., Mullis, R. L., & Normandin, D. (1992). Cross-sectional and longitudinal comparisons of adolescent self-esteem. *Adolescence*, 27(105), 51-61.
- Onur, B. (2008). *Gelişim psikolojisi*. İmge Yayıncılık, Ankara.
- Öner, N. (1996). *Piers Harris'in "çocuklarda öz kavramı ölçeği" el kitabı*. Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- Öz, F. (2004). *Sağlık alanında temel kavramlar*. İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Snyder, C. R. , Harris, C. , Anderson, J. R. , Holleran, S. A. , Irving, L. M. , Sigmon, S. T. , Yoshinobu, L. , Gibb, L. , June, L. & Charyle, H. P. (1991).The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(4), 570-585.
- Snyder, C.R. (1996). To hope, to lose, and hope again. *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 1, 3-16
- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M. Ware, L., Danovsky, M., & et al. (1997). The development and validation of the children's hope scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399-421.
- Snyder, CR, Cheavens, J & Sympson, S. C. (1997). 'Hope: An Individual Motive for Social Commerce' in *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*. 1(2), pp 107-118.
- Snyder, C. R. & Lopez S. H., (2007). *Positive psychology*. USA: Sage Publications.
- Yeşilyapak, B. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Pegema Yayıncılık
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Wiersma, W. (1985). *Research Methods in Education*. U.S.A: Allyn and Bacon, inc